

СТАНОВИЩЕ

от доц. дбн Дилиан Н. Николчев

на дисертационен труд на тема:

„НЕВРОКОПСКА ЕПАРХИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА (1935 – 1952 г.)“

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

в професионално направление 2.2. „История и археология“,

докторска програма История на България (Най-нова българска история)

Автор на дисертационния труд:

докторант Десислава Стоилова Георгиева

в Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград,

катедра „История“

I. Данни за дисертацията, автореферата и публикациите

Дисертацията е с обем 417 стандартни машинописни страници (364 стр. дисерт. текст, 52 стр. приложения – карти, снимки, документи, и 2 стр. отбелязани приноси на дисертационния труд) и съдържа увод, три глави, заключение, използвани извори и литература, списък на съкращенията и приложения. Представеният автореферат (в обем от 27 стр.) коректно резюмира съдържанието на самата дисертация. В него са поместени също „Приноси на дисертационния труд“ и списък „Публикации по темата на дисертационния труд“ – общо 8 такива.

Както сама авторката без преувеличение отбелязва (с. 7), дисертационният труд „се базира на голямо количество архивни документи, съхранявани в различни фондове в страната“. Това е едно от достойнствата на изследването, което го прави богато в историографски съдържателен аспект.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на специализираното българско законодателство за защита на научни трудове, а по самата процедура не се откриват пропуски. Представените публикации на докторантката имат пряко отношение към темата и са свързани със съдържанието на дисертационния труд. Авторефератът е оформен изцяло според законовите изисквания, регламентиращи наукометрията на представяните за защита дисертационни трудове. Преценката на дисертантката за приносите на дисертационния й труд е обективна.

II. Научни приноси

Изборът на темата на представения дисертационен труд е продиктуван, на първо място, от обстоятелството, че до този момент Неврокопска епархия в изследвания период „не е била обект на специално научно изследване, което прави настоящото проучване значимо“, както сама авторката правдиво отбелязва (с. 5). На второ място, бидейки реконструкция на историята на тази епархия в десетилетия на интересни и наситени с

положителни и отрицателни обрати църковноисторически събития, трудът се доказва чрез проведеното систематично издирване и интерпретиране на архивните текстове, които директно или индиректно се сблъскват с някои съвременни тематични изследвания, включващи и въпроси, повдигнати в дисертацията, или със съзнателно или несъзнателно представяни от други автори тези относно мястото и ролята на Църквата в политическите и обществените събития в страната ни преди и след Втората световна война. По този начин критичният анализ на дисертационното съчинение предоставя на читателя възможност сам да „влезе в диалог“ с досега наложените исторически тези по темата, както и с позициите на авторите, писали по отделни аспекти по нея.

В увода са дефинирани накратко, но ясно целите, задачите, предметът, обектът и хипотезата на дисертационния труд, отделено е място за предварително запознаване от страна на читателя с методологията на изследването, направен е и общ преглед на литературата по темата или във връзка с нея до времето на написването на самата дисертация.

В първа глава на дисертацията е представена историята на Неврокопска епархия до 1935 г. – годината на възкачването на митрополитската катедра на Неврокопски митрополит Борис, чиито живот и дейност като архиерей всъщност очертават в общи линии и хронологичните граници на дисертационното изследване.

В тази глава прави впечатление, че авторката добросъвестно и професионално е отразила събития, които българската историография – по националистически и политически причини – умишлено премълчаваше. Такова е документалното описание напр. на покръстването на българите мохамедани в Неврокопска епархия през 1912 – 1913 г. На базата на архивни документи, цитирани в дисертацията, Д. Георгиева обективно заключава, че „масовото приемане на християнството от българите мюсюлмани не е доброволен акт“ (с. 45).

Във втора глава е представена и анализирана историята на Неврокопска епархия при управлението на митрополит Борис в периода 1935 – 1944 г. Дисертантката много подробно и умело отделя внимание на различните аспекти от личния живот и архиерейската дейност на Неврокопския архиерей, както и на организацията на устройството и управлението на самата епархия през този период. В отделен параграф авторката представя управлението на митрополит Борис в т.нар. „нови земи“ в периода 1941 – 1944 г. – първоначално в рамките на Струмишко-Драмска епархия, а от 1 януари 1943 г. – на Драмска епархия. Обърнах специално внимание на тази част от дисертацията – устройството и управлението на тези две църковни юрисдикции, тъй като те в момента са обект на личния ми научен интерес. В тази връзка със задоволство отбелязвам, че докторантката, отделяйки място на т.нар. „еврейски въпрос“ в контекста на събитията в Беломорието през този период и отношението на църковните български власти към антиеврейската политика на българските правителства, не се е поколебала да изкаже мнение, различно от преобладаващите български авторски тези по този проблем през последните десетилетия. Така например, описвайки случая с желанието на Драмска митрополия, адресирано към Еврейската консистория при еврейската община в гр. Драма в периода април – юни 1943 г., да се осигури жилищен инвентар за сградата на Драмска митрополия, конфискуван от изселените евреи, докторантката справедливо отбелязва, че това събитие „е доста смущаващо“, като се има предвид съдбата на изселените от Беломорието евреи (с. 202). Пак в тази връзка авторката заключава, „че въпреки обявяването на митрополит Борис, подобно на останалите архиереи на БПЦ, против

антиеврейската политика на българското правителство, що се отнася до съдбата на евреите от т.нар. „нови земи“, той няма ясно изразена позиция и конкретни действия в тази посока“ (с. 202). В контекста на намерението на Св. Синод днес да канонизира Неврокопския митрополит Борис, убит на 8 ноември 1948 г., цитираните в дисертацията архивистични факти придават на процеса на канонизация сложен каноничен характер и са предпоставка за обективен научен богословски и исторически анализ.

Трета глава отделя внимание на устройството и управлението на Неврокопска епархия в периода 1944 – 1952 г., акцентирайки върху темата за отношенията между Църквата и държавата в най-тежките години на комунистически репресии срещу поместната ни църква. Д. Георгиева правилно е посочила приносните моменти в дейността на митрополит Борис като администратор на Неврокопската епархия – грижата му за репресираните свещеници, усилията му в тези изключително тежки и опасни времена за запазване на храмовете и църковните учреждения в епархията, противопоставянето му на македонизацията в този край на България и т.н.

III. Бележки и препоръки

План-съдържанието е прекалено фрагментирано на отделни подпараграфи. Така напр. естествено и по-удачно би било т. 3 от трета глава – „Репресии срещу духовенството...“ – „да се освободи“ от пояснителните „убити, задържани, въдворени“, „осъдени“, „малтретираны“ и т.н.

Макар и добре разработена от авторката, струва ми се, че първа глава от труда можеше да бъде „аранжирана“ по друг начин в дисертацията – като резюмиран текст в увода напр., тъй като тя по съдържание и идея излиза извън темата на самата дисертация. Подчертавам, че подходът с поместването на този текст като първа глава е подходящ при издаване на изследване в книжно тяло – монография, което и силно препоръчвам, но не и при написването на дисертационно съчинение.

Написаното на с. 20, че екзарх Йосиф премества след Междусъюзническата война седалището на Екзархията от Цариград в София, защото е останал „с много малко пасоми“, не е съвсем коректно, тъй като двете основни причини за този акт са други – външнополитически, във връзка със сложното положение на екзарха след Междусъюзническата война и първата национална катастрофа, както и с многогодишния конфликт между него и Св. Синод вследствие на ситуирането на самото екзархийско седалище: екзархът – в Цариград, Синодът – в София.

На някои места се забелязват прекалено много повторения, напр. в тази част от дисертацията, в която се описват решенията на съда за убиеца на митрополит Борис – низвергнатия свещеник Илия Костадинов Стаменов: думата „присъда“, присъстваща във всяко изречение в рамките на почти 2 страници, би могла да се заменя със синонимна дума, като напр. „отсъждане“, „решение“ и т.н.

В заключение не мога да не отбележа с най-голямо задоволство, че през годините съм изчел и рецензирал немалко дисертационни съчинения, но за първи път съм съпричастен (в качеството си на член на научно жури) на текст с толкова безспорни качества, надминаващи изискванията за дисертационно съчинение. Още веднъж препоръчвам този труд да бъде издаден в книжно тяло. Ето защо предвид сериозните научни приноси на изследването предлагам на членовете на научното жури да оценят положително този дисертационен труд и да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ на Десислава Стоилова Георгиева. **Лично гласувам „ЗА“!**

14.12. 2019 г.

доц. дбн Дилян Н. Николчев